

УДК 343.13

Ю. М. Береза*здобувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Збирання доказової інформації є завданням працівників правоохоронних органів під час будь-якого кримінального провадження. Для цього проводиться ряд слідчих (розшукових) дій та процесуальних заходів. Серед них особливе місце займає обшук. Адже його завдання різновекторні – від вилучення предметів зі слідами злочину до виявлення живих осіб, які переховуються від слідства. Водночас зазначена процесуальна дія в разі правильного проведення та ретельної підготовки надасть оптимальні результати. Адже вірно підібрані тактичні прийоми дозволять забезпечити ефективне проведення обшуку, а криміналістичне забезпечення його підготовчого етапу надасть найбільш сприятливі умови для цього. Крім того, від своєчасності та якості проведення обшуків у багатьох випадках залежить успіх розслідування кримінального правопорушення. Тому на дані аспекти й буде направлено наше дослідження.

Дослідження організаційно-тактичних заходів підготовки та проведення обшуку досить повно висвітлені вченими-криміналістами та процесуалістами в криміналістичній літературі. Зокрема, вагомий внесок у розроблення наукових основ проведення допиту зробили такі відомі вчені, як: О.Я. Баєв, М.В. Бахарев, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.К. Весельський, А.В. Дулов, Ф.В. Глазирін, Л.М. Карнеєва, Ю.В. Колесник, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'яничков, С.М. Стахівський, М.І. Порубов, О.Р. Ратінов, М.В. Салтєвський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков, О.Ю. Ямпольський та інші. Але комплексного аналізу організаційно-підготовчих заходів обшуку під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами вченими не проводилося. Одряду слід наголосити на тому, що питання організаційного забезпечення проведення обшуку під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами на сьогодні має низку невирішених організаційно-тактичних проблем. Тому на практиці виникає потреба в науково-обґрунтованих криміналістичних рекомендаціях щодо вказаної слідчої (розшукової) дії (далі – СРД) в розрізі розслідування конкретних кримінальних правопорушень.

Метою статті є дослідження особливостей криміналістичного забезпечення проведення обшуку під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами з урахуванням сучасних потреб слідчої практики.

Загалом, обшук, як зазначають окремі науковці, – це складна слідча дія, що має проводитися за суворого дотримання процесуальних норм, відповідно до тактичних правил, ретельно продумано і, якщо можна так висловитися, фундаментально [4, с. 68].

У свою чергу В.Ю. Шепітько також наголошував на тому, що змістом обшуку є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування, вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення розшукуваних осіб, які посягають на право власності, призводить до втручання в таємницю приватного життя. Для обшуканого обшук – це хоча й санкціоноване законом, але небажане втручання сторонніх людей в їхній дім, ознайомлення з матеріальними, особистими, інтимними сферами життя. Елемент примусу під час обшуку передбачає, що обстеження приміщень чи інших об'єктів може бути здійснено без згоди особи, в розпорядженні якої ці об'єкти перебувають. Тому головною особливістю обшуку, що відрізняє його від інших слідчих дій, є його примусовий характер [14, с. 229].

Ми підтримуємо позицію окремих науковців із приводу того, що примусовий характер цієї СРД полягає в тому, що обшук може бути здійснено без згоди обшукуваної особи. Під час обшуку слідчий має право відчиняти зачинені приміщення і сховища, якщо власник відмовляється це зробити сам. Здійснення обшуку пов'язане із вторгненням у сферу особистих інтересів особи, а також із певним обмеженням конституційних прав громадян на недоторканність особи та житла і тому потребує суворого дотримання регламентованого законом порядку проведення цієї СРД. Пошуковий характер полягає в тому, що насамперед ця СРД спрямована на відшукування матеріалізованої інформації, яка стосується події злочину та має значення для повного, всебічного й об'єктивного розслідування справи. Особливість обшуку в тому, що слідчий не має вичерпної інформації про об'єкт пошуку та

його місцезнаходження. Зазвичай об'єкт пошуку слідчому конкретно невідомий, він має про нього загальне уявлення, однак його місце приблизно є відомим [10, с. 77]. У нашому випадку ми маємо майже точний опис досліджуваного об'єкту. Адже вогнепальна зброя та боєприпаси, які необхідно вилучати в більшості випадків під час обшуку, мають установлені розміри та частини.

Так, 22.11.2014 року, приблизно о 16:00 год. у військовій частині, після закінчення чистки та перевірки наявності і комплектності штатної зброї особового складу, яку проводив солдат гр. Л. під контролем заступника командира групи гр. Е, було перевірено вищевказану зброю особового складу поштучно, за номерами та комплектністю, при цьому вся вона була в наявності. Після чого гр. Е. залишив солдата гр. Л. доглядати за ящиком зі зброєю та пішов до командира роти взяти металеву печатку для опечатування ящика зі зброєю. У цей час гр. Л. відкрив ящик зі зброєю та викрав автоматичну зброю в комплекті з металевим прикладом, глушником та магазином без набоїв, сховав її під штани і кофту, продовжив чекати старшого сержанта ОСОБА_3, який, повернувшись, опечатав ящик зі зброєю та передав його до кімнати зберігання зброї під охорону. Надалі гр. Л. викрадену автоматичну зброю виніс із території військової частини та переніс до місця свого проживання, де незаконно зберігав до 27.11.2014 року. Крім того, гр. Л. наступного дня зустрів свого знайомого, в якого за 200 грн. купив патрони до пістолета в кількості 29 шт. Повернувшись додому, зарядив пістолет і випадково 2 рази вистрелив у двері. У ході обшуку було виявлено та вилучено предмет у вигляді пістолета з глушником, магазин, в якому знаходяться 11 патронів, та рамочний приклад. Біля магазину є картонна коробка сірого кольору, в якій знаходиться 16 набоїв, вище на полиці дерев'яної шафи виявлено стріляну гільзу. З внутрішньої сторони дерев'яної коробки вхідних дверей кімнати зверху виявлено 2 наскрізних отвори [11].

Слід зазначити, що в умовах того, що вогнепальна зброя на «чорному ринку» стає доступною, а ефективність здійснення злочину з її використанням більша, ніж із холодною зброєю, можна говорити про те, що тенденція посилюватиметься [12, с. 53–54]. Означене якраз характеризує той факт, що вказаний солдат без проблем купив патрони для пістолету наступного дня після його незаконного привласнення.

Починаючи розгляд проведення обшуку, слід наголосити на тому, що він, як й інші СРД, складається з трьох етапів: підготовчого, робочого та заключного. На думку вчених, підготовка до обшуку повинна складатися з таких заходів: визначення мети й місця проведення обшуку; збирання інформації про місце проведення майбутнього об-

шуку; отримання інформації про особу, яка підлягає обшуку, членів її родини, способу життя; забезпечення конспіративності підготовки обшуку; правильний та обґрунтований підбір складу учасників обшуку; визначення тактики обшуку [6, с. 150–151].

Ми підтримуємо позицію науковців, які підготовчі заходи до проведення обшуку визначають із таких складників: 1) вивчення матеріалів провадження; 2) збирання орієнтуючої інформації про особу злочинця, а також членів його сім'ї, родичів та знайомих; усі епізоди злочинної діяльності; місця обшуків; знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом; 3) аналіз і оцінка зібраної інформації та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, до ухвалення рішення про обшук; 4) ухвалення рішення про проведення обшуку; 5) планування і визначення часу обшуку; 6) створення оптимальних умов для проведення СРД; 7) підготовка необхідних технічних і транспортних засобів; 8) вирішення питання про застосування службово-розшукового собаки; 9) добір необхідних учасників обшуку; 10) визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку; 11) розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у випадках виникнення непередбачуваних ситуацій; 12) забезпечення безпеки учасників СРД; 13) складання плану обшуку; 14) проведення інструктажу з усіма учасниками СРД [13, с. 339].

Серед них важливе значення має визначення об'єктів пошуку. Зокрема, Ф.М. Сокиран із цього приводу відмічає, що ефективність результатів обшуку в більшості випадків забезпечується ретельною підготовкою до нього. На підставі вивчення матеріалів кримінального провадження потрібно скласти план проведення обшуку, зазначивши в ньому елементи, серед яких перше місце займають об'єкти пошуку (тобто що потрібно шукати) [5, с. 343]. Тобто серед підготовчих заходів до проведення обшуку з досліджуваної категорії кримінальних правопорушень важливе місце займає збирання інформації про об'єкти, які підлягають відшукуванню. На думку П.С. Кушніренко, це пояснюється тим, що слідчий повинен отримати чітке уявлення про об'єкт пошуку, встановити індивідуальні ознаки об'єкта, що розшукується, спрогнозувати можливі місця його приховування та способи маскування [9, с. 103].

Інші науковці наголошують на тому, що до першочергових дій слідчого в ході підготовки до проведення обшуку відносять збирання та аналіз даних про об'єкти, що підлягають пошуку та мають значення для розслідування (їх найменування, кількість, розмір, вага, індивідуальні особливості), дані про місце їх ймовірного приховування тощо [6, с. 272]. Як бачимо, це досить важливе питання підготовчого етапу обшуку. Під час розслідуван-

ня незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами також важливе місце займає визначення об'єктів обшуку. Адже крім зрозумілих об'єктів (зброя, боєприпаси, вибухові речовини) можуть виявлятися й специфічні, відображення яких повинно мати місце в нашому дослідженні.

М.М. Єфімов у кримінальних провадженнях за фактами хуліганства визначив, що в ході обшуку підлягають відшукуванню об'єкти, які: а) доводять факт учинення хуліганства (предмети, що належали потерпілим і підібрані хуліганом, розірваний і забруднений кров'ю одяг потерпілого, зброя або предмети, якими були заподіяні тілесні ушкодження тощо); б) свідчать про постійний характер антисуспільної поведінки хулігана: наявність вогнепальної чи холодної зброї або предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень; в) свідчать про те, що особи, які вчинили хуліганство, причетні й до інших злочинів; г) розкривають характер взаємовідносин хулігана з потерпілим або свідком [2, с. 154].

Узагальнюючи результати дослідження кримінальних проваджень, ми зробили висновок, що до основних об'єктів, які підлягають виявленню і вилученню під час проведення обшуку під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, слід віднести такі:

- вогнепальна зброя та її частини (97%);
- боєприпаси (86%);
- вибухові речовини (4%);
- документи осіб, що характеризують їхню злочинну діяльність (21%);
- технічна документація зброї, боєприпасів і вибухових речовин (17%);
- грошові кошти, отримані в результаті злочинної діяльності (9%);
- загальна обстановка, що вказує на використання зазначених предметів (15%);
- речі та предмети, які містять сліди зберігання чи застосування зброї або сліди злочинних дій (19%);
- мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики (56%);
- комп'ютерна техніка (5%).

Наступним важливим заходом є визначення місця проведення обшуку. Це має значення через ряд факторів. По-перше, це пряма вимога закону – точне місце проведення обшуку. По-друге, неправильно визначене місце його проведення надасть змогу правопорушникам здійснити будь-які маніпуляції зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Аналіз судово-слідчої практики дозволив зробити висновок, що обшуки переважно проводяться у: місці проживання підозрюваного – 79%;

транспортних засобах – 12%; місці його роботи – 6%; окремих об'єктах його власності (гаражі, підсобні приміщення) – 16%; місці проживання осіб, пов'язаних із підозрюваним – 13%.

Під час розслідування досліджуваної категорії правопорушень обшуки за місцем проживання підозрюваного повинні проводитись ще до його затримання або одразу після нього. Це дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину, речі й цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для справи. На думку В.А. Кузьміна, достатність підстав для провадження обшуку визначається внутрішнім переконанням слідчого і судді, яке формується на підставі закону, життєвого і професіонального досвіду [8, с. 44]. Тому місце проведення обшуку повинно логічно впливати з обставин провадження.

Важливим заходом організаційно-підготовчого характеру, що знаходиться в логічному зв'язку з місцем проведення, є його час. На нашу думку, час проведення обшуку повинен бути якомога скороченим із моменту отримання достатніх відомостей про місцезнаходження зброї, бойових припасів чи вибухових речовин.

Також важливо визначити окремі дані про особу обшукуваного. Як зазначає В.Ф. Глазирін, збір орієнтуючої інформації припускає одержання відомостей про особистість обшукуваного та інших осіб, які мешкають чи працюють на об'єкті, що обшукується. Дані про особу обшукуваного включають такі групи ознак: соціально-демографічні (соціальний стан, освіта, професія, фах, рід занять, виробничий стаж, взаємовідносини в колективі, родинний стан, дані про членів сім'ї, взаємовідносини в сім'ї, матеріальне становище, житлові умови, найближче оточення, зв'язки, наявність зброї тощо); соціально-біологічні (стать, вік, стан здоров'я); етико-психологічні: моральні (погляди, переконання, прагнення, життєві чекання та ін.); інтелектуальні (обсяг знань, рівень, розумового розвитку тощо); емоційні (сила, врівноваженість і рухливість нервових процесів, темперамент, стан емоційної збуджуваності, сила і темп реакцій на різноманітні подразники тощо); вольові (цілеспрямованість, самовладання, рішучість та ін.); девіантні (вживання алкоголю, наркотиків, схильність до суїциду, наявність судимостей тощо) [1, с. 41-46].

У свою чергу Є.В. Пряхін акцентує увагу на тому, що особливо важливою з огляду на це є інформація про зв'язки обшукуваного: з ким він товаришує, хто до нього ходить, до кого він ходить, з ким і де проводить вільний час, яке має хобі, чим займається. Всі ці відомості повинні бути використані для побудови версій про те, де, в кого, в якому місці можуть знаходитись шукані об'єкти, які й де можуть бути обладнані схованки, хто може про них знати [10, с. 80]. У такому ж ракурсі

інші науковці наголошують на тому, що орієнтація в обстановці майбутнього обшуку немислима без одержання даних про особу, яка приховала певні об'єкти. Загальнолюдські уявлення й узагальнення досвіду слідчої практики свідчать про існування залежності між професійними, етичними, інтелектуальними характеристиками особи (людини) і обранням місця приховування того чи іншого об'єкта [3]. І це дійсно має значення, адже під час збору інформації про одного обшукуваного може з'явитися інформація про іншу особу, в якій бажано провести одночасний обшук.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що обшук під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами має дуже важливе значення. У ході його проведення виявляються та вилучаються різноманітні об'єкти, що мають значення для провадження: вогнепальна зброя та її частини (97%); боеприпаси (86%); вибухові речовини (4%); документи осіб, що характеризують їхню злочинну діяльність (21%); технічна документація зброї, боеприпасів та вибухових речовин (17%); грошові кошти, отримані в результаті злочинної діяльності (9%); загальна обстановка, що вказує на використання зазначених предметів (15%); речі та предмети, які містять сліди зберігання чи застосування зброї або сліди злочинних дій (19%); мобільні телефони, де міститься адресна книга, sms-повідомлення, фотографії або відеоролики (56%); комп'ютерна техніка (5%). Серед найбільш вагомих організаційно-підготовчих заходів до його проведення необхідно вказати вивчення матеріалів кримінального провадження, визначення об'єктів пошуку, визначення часу та місця, а також вивчення особи обшукуваного. Ретельне проведення зазначених заходів дозволить більш ефективно провести досліджувану СРД.

Література

1. Глазырин Ф.В. Психология отдельных следственных действий / Ф.В. Глазырин. – Волгоград, 1983. – 136 с.
2. Єфімов М.М. Методика розслідування хуліганства: [монографія] / М.М. Єфімов. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 216 с.
3. Коновалова В.О. Юридична психологія: акад. курс: [електронний підручник] / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007.
4. Корневский Ю.В. Судебная практика и совершенствование предварительного расследования. – М.: Юрид. лит., 1974. – 110 с.
5. Криміналістика: [підручник] / [В.В. Пяковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Іващенко, О.О. Алексеев та ін.]. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
6. Криміналістика: [учебник] / Д.Н. Балашов, Н.М. Балашов, С.В. Маликов. – М.: ИНФРАМ, 2005. – 503 с.
7. Криміналістика / под ред. Б.А. Викторова, Р.С. Белкина. – М.: Юрид. лит., 1976. – 550 с.
8. Кузьмин В.А. Досмотр и обыск: основания и порядок проведения, права граждан, порядок обжалования / В.А. Кузьмин // Сам себе адвокат. – М.: Юрайт-Издат, 2007. – Выпуск № 32. – 44 с.
9. Кушниренко С.П. Особенности расследования взятничества: [учеб. пособие] / С.П. Кушниренко. – СПб., 2002. – 108 с.
10. Пряхін Є.В. Слідча тактика: [навч. посібник] / Є.В. Пряхін. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 116 с.
11. Справа № 405/5/15-к. – Архів Ленінського районного суду м. Кіровограда, 2015 р.
12. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю / Г.Ф. Гергега, О.О. Зарубінський, Б.М. Петренко, Р.В. Старовойтенко. – К.: Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2015. – 152 с.
13. Чаплинский К.О. Организация і тактичні прийоми проведення одночасних обшуків / К.О. Чаплинский // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2004. – № 3 (17). – С. 338–344.
14. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): [моногр.] / В.Ю. Шепітько. – Х.: Харків юридичний, 2007. – 432 с.

Анотація

Берега Ю. М. Організаційно-тактичні особливості проведення обшуку при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. – Стаття.

Наукова стаття присвячена дослідженню актуальних проблемних питань криміналістичного забезпечення проведення обшуку під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Автором проаналізовані наявні в юридичній літературі точки зору щодо цього питання, запропоновані організаційні заходи проведення слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: обшук, організація, слідчі (розшукові) дії, досудове розслідування, військовослужбовець.

Аннотация

Берега Ю. Н. Организационно-тактические особенности проведения обыска при расследовании незаконного завладения военным оружием, боевыми припасами и взрывчатыми веществами. – Статья.

Научная статья посвящена рассмотрению актуальных проблем криминалистического обеспечения проведения обыска при расследовании незаконного завладения военным оружием, боевыми припасами и взрывчатыми веществами. Автором проанализированы имеющиеся в юридической литературе мнения по этому вопросу, предложены организационные меры проведения следственного (розыскного) действия.

Ключевые слова: обыск, организация, следственные (розыскные) действия, досудебное расследование, военный служащий.

Summary

Bereza Yu. M. Organizational and tactical peculiarities of conducting a search in the investigation of illegal possession of weapons by military men, combat supplies and explosives. – Article.

This article is devoted to consideration of actual problem questions of tactical supply of a search in investigating the illegal seizure by a serviceman of weapons, combat supplies and explosives. The author has analysed the scientific supply of an investigation of crimes.

Key words: search, organization, investigators (wanted) actions, pre-trial investigation, serviceman.